

Марина Рябченко

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

[marynariabchenko@gmail.com](mailto:marynariabchenko@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9349-9784>

DOI: <https://doi.org/10.34768/2nj9-cp65>



INTERNATIONAL  
JOURNAL  
OF SLAVIC STUDIES

TRANSGRESSIVE, PRAGMATIC  
AND SPECULATIVE HORIZONS  
OF POPULAR LITERATURE AND  
CULTURE

Nr: 3 (2021)  
e-ISSN 2658-154X

## МЕЛОДРАМАТИЧНИЙ КОМПОНЕНТ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ КОМБАТАНТСЬКІЙ ПРОЗІ

The melodramatic component in contemporary ukrainian combatant prose

### Abstract

This article analyses combatant novels with a melodramatic component. The relevance of such an analysis is caused by the presence of a significant number of veteran artists' texts in contemporary Ukrainian literature and at the same time by the current absence of runner studies of the indicated layer of works. The main features of melodrama as a genre of mass literature were identified, and by means of comparative analysis the dual and distinctive qualities of the novel by a writer with combat experience and a non-combatant were shown.

### Анотація

У пропонованій статті проаналізовані комбатантські романи, яким притаманний мелодраматичний компонент. Актуальність такого аналізу зумовлена наявністю значної кількості ветеранських художніх текстів в сучасній українській літературі й водночас відсутністю на сьогодні ґрунтовних досліджень означеного пласту творів. Було виокремлено провідні ознаки мелодрами як жанру масової літератури, і за допомогою компаративного аналізу показані спільні та відмінні риси роману письменника з бойовим досвідом та некомбатанта.

**Ключові слова:** масова література, формула, мелодрама, мелодраматизм, комбатантська проза.

Значний обсяг текстів у сучасній українській літературі про російсько-українську війну привертає увагу своєю багатогранністю та різножанровістю. Твори, написані як цивільними письменниками, так і комбатантами по-різному висвітлюють події, створюючи множинність поглядів та ракурсів, що дає змогу читачу досить повно (на скільки це можливо за посередництвом друкованого тексту) сформувати уявлення про реалії війни на сході України. Щоденник, спогади, есе, художній роман, новела, оповідання – до цих прозових форматів найчастіше звертаються автори-комбатанти, створюючи цікаві синкретичні жанрові поєднання, які при цьому утруднюють чітку літературознавчу класифікацію.

У поле зору дослідників зазвичай потрапляють тексти вже відомих письменників. Так Я. Поліщук у своїх монографіях «Реактивність літератури» та «Гібридна топографія. Місця й не-місця в сучасній українській літературі» аналізує доробок С. Жадана, Г. Вдовиченко, В. Рафєєнка; Н. Герасименко у статті «Особливий погляд (огляд романів українських письменниць про події Революції Гідності та війну на сході України)» серед інших звертається до текстів Г. Вдовиченко, С. Талан; М. Крупка (стаття «У кожного покоління своя війна: образ жінки-солдата в сучасній літературі») на прикладі роману Ю. Ілюхи висвітлює художні особливості жіночого погляду на мілітарну ситуацію. Твори ж авторів-комбатантів розглядаються або побіжно, або їм взагалі не приділяється увага, хоча на сьогодні літературний ветеранський доробок – це понад двісті найменувань виданих книжок, тому тема даної розвідки є актуальною.

Мета статті – проаналізувати мелодраматичний компонент у текстах сучасних українських письменників-комбатантів. Для реалізації мети поставлено такі завдання: виокремити провідні ознаки сучасної літературної мелодрами; простежити спільні та відмінні риси мелодраматичної формули в комбатантському та цивільному текстах; виокремити особливості мелодраматичного наративу письменника-комбатанта. Об'єкт дослідження: романи «Люди війни» Бориса Гошка та «Цуцик» Віталія Запеки.

Не зважаючи на значний пласт в українській літературі мілітарних текстів, що висвітлюють події великих війн (Першої і Другої світових) та локальних конфліктів ХХ ст., в яких українці брали участь, і часто – по різні боки барикад, вони мало або й взагалі не відомі широкому загалу. У багатьох з цих текстів воєнні дії оприявлюються

через особистий досвід бійця, у центрі оповіді – людина зі своїми відчуттями й проживанням катастрофічного часу. Натомість у суспільній свідомості як результат довгої масової пропаганди часто зринає суто радянська традиція представлення війни, що не містила приватного досвіду. Як зазначає І. Захарчук, для цього нарративу характерна розбудова знакових мілітарних міфів, «намагання влади уніфікувати багатогранність і неоднозначність досвіду війни, звівши його до простих і зрозумілих схем. Механізми функціонування такої схеми продукували епічну монументальність із наголосом на всенародному пориві й масовому характері війни. Загальноприйнятою стає художня аксіома трактування героя передусім як суспільного діяча, вольового індивіда, позбавленого вагань, сумнівів, урешті, і права на помилку. Такий герой одержимий спрагою помсти й перемоги»<sup>1</sup>. Пафос, плакатність, гіперболізація героїчності – усі ці соцреалістичні штампи мимоволі впливають на сприйняття і формування образу воїна сучасної російсько-української війни як загалом у суспільстві, так і в масовій літературі. Це призводить до популярності саме мелодрами. Проте такі тенденції зазвичай не спостерігаються в комбатантському творі. Однією з якісних ознак останнього є якраз відсутність пафосності та сльозливо-драматичної героїзації. Окрім того, немає образу жертви: українські бійці зображуються не безпомічними заручниками обставин, а міцними людьми, які таки долають труднощі, а в кожній поразки чи помилки завжди є конкретна причина, і це не злий фатум. Учаснику бойових дій не потрібно вигадувати відчуття та почуття, оскільки він точно знає, що переживає людина на передовій, а тому комбатантський текст завжди достовірний, а його щирість та відкритість дозволяє читачу емоційно включитися в події, які описуються.

Водночас в окремих ветеранських творах простежується мелодраматичний компонент. Оскільки, як зазначалося вище, тексти комбатантів часто не вкладаються у чіткі жанрові матриці, то й цей компонент також має свої особливості. Щоб з'ясувати спільні та відмінні риси мелодрами в романах письменників з бойовим досвідом та некомбатантів, варто спочатку ці риси виокремити та зафіксувати.

Жанрова система – літературознавча категорія, яка періодично змінюється, адже на її формуванні, становленні та побутуванні окремих жанрів позначається історико-культурна доба. На функціонування мелодрами також впливали як літературні закони, так і екстралінгвальні чинники. Як зазначається в «Літературознавчому словнику-

---

<sup>1</sup> Ігуна, Zakharchuk, Militarna stratehiia sotsrealizmu, Slovo i chas 10 (2006), 52

довіднику», у XVII–XVIII ст. означення стосувалося опери, у середині XVIII ст. – це драматичний твір з музичним супроводом діалогів та монологів. Такі історичні обставини як французька революція чи монархічні тенденції у Російській імперії вплинули на популярність та тематичне наповнення мелодрами. У XIX ст. цей жанр все ще належить до літературного роду драми, саме в цей час виокремлюються його характерні риси: «відверта морально-дидактична тенденція, гостра інтрига, гіперболізоване зображення пристрастей («сльозливість»), прямолінійний поділ героїв на «добрих» і «злих»»<sup>2</sup>. Окрім того, з'являється обов'язковий *happy end*. У XX ст. у зв'язку з розвитком масової індустрії жанр мелодрами переходить до епічних текстів, а також починає активно використовуватися в кіно. Зміна сфери побутування призводить до втрати рис драматичного твору, а велика популярність саме в масовій літературі навіть дала підстави Дж. Кавелті виокремити мелодраматичну формулу з відповідним набором компонентів: відсутність високої художності, стандартизовані герої, яким притаманні соціальні стереотипи, сюжет побудований за принципом життєподібності, обов'язковим елементом якого має бути покарання за злочини та винагорода для позитивних персонажів<sup>3</sup>.

Проаналізувавши існуючі визначення цього жанру та простеживши його еволюцію, дослідниця А. Кривопишина виокремила найтипівіші риси літературної мелодрами:

- на тематичному рівні найчастіше розробляються питання кохання, стосунків у родині, при цьому повністю відсутня філософська складова, герої діють у типових ситуаціях, які легко впізнавані, бо знайомі для більшості читачів;
- на ідейному рівні наявні пряме моралізаторство й дидактичність, адже спрямованість на масового читача не передбачає інтелектуальної ускладненості тексту;
- конфлікт зосереджений в особистісній площині, як правило сімейно-побутовий, проте він може бути підсилений соціально-політичними обставинами;
- чіткий розподіл персонажів на позитивних і негативних, які переважно статичні упродовж усього тексту. Обов'язково присутній трикутник: героїня-герой-негідник;

---

<sup>2</sup> Roman, Hromiak, «Melodrama», в *Literaturoznavchyi slovnyk-dovidnyk* (Kyiv: VTs «Akademiia», 1997), 448

<sup>3</sup> Dzhon, Kavelti, *Izuchenie literaturnykh formul*, *Novoe literaturnoe obozrenie* 22 (1996): 33–64.

- сюжетним каталізатором виступає щасливий або нещасливий випадок;
- емоційна гіперболізація та неодмінний позитивний фінал<sup>4</sup>.

Жанрова дифузія комбатантських творів пов'язана не стільки з наміром створити експериментальний текст, скільки із мимовільним розширенням існуючих канонічних меж: значна частина ветеранів до війни не мала письменницького досвіду і, напевне, це дає можливість не озиратися на існуючі категорії, натомість по-новому осмислювати життєвий матеріал. Так зазначені романи Б. Гошка і В. Запеки хоча й мають значний мелодраматичний компонент, все ж таки не зовсім вписуються в усталену формулу масової літератури. Розглянемо ці твори детальніше, взявши за основу виокремлені ознаки мелодрами.

*Тематичний рівень.* Часто для письменників з бойовим досвідом дуже важливо проговорити цей досвід, розповісти читачам про воєнні реалії та зберегти пам'ять про загиблих побратимів. Тому в комбатантському романі поряд із художнім вимислом завжди наявна фактологічна складова. У такому випадку «правдоподібність», обов'язкова для мелодрами, перетворюється на правду життя: місцевість, де відбуваються події та йдуть бої, відзначається картографічною точністю; герої мають або прямих прототипів, або ж є збірними образами, списаними знову ж таки з реальних побратимів; сюжетні ситуації часто носять автобіографічний характер. Так головний герой роману «Люди війни» – Максим Онищак – родом із невеликого західноукраїнського містечка, воює у складі 128 окремої гірсько-піхотної бригади, бере участь у важких боях за м. Дебальцеве – усе перераховане є фактами біографії Б. Гошка. Особливість роману «Цуцик» В. Запеки у несподіваній точці зору: події подаються крізь призму сприйняття цуценяти, яке після втрати своєї собачої зграї поневіряється дорогами війни. Але навіть такий ракурс не позбавляє текст реалістичності, адже в основу розповіді покладено дійсні факти. Роман присвячено Юлії Угнівенко – дівчинці, яка загинула разом із сім'єю на власному подвір'ї під час обстрілу – і ця подія є однією із сюжетотворчих у тексті; під час презентацій книги автор неодноразово наголошував на тому, що частина героїв має реальних прототипів, а окремі з них наділені і його власними рисами; навіть епізод із появою собаки на одному з військових укріплень в Луганській області (В. Запека воював добровольцем саме тут), описаний у романі, відбувся під час бойового чергування комбатанта. Таким чином, можна говорити про превалювання у ветеранському романі

---

<sup>4</sup> Anna, Kryvopushyna, Zhanr suchasnoi melodramy: heneza, oznaky, typolohiia, Dyvoslovo 8 (2012): 52–53.

реальних подій і фактів над художнім вимислом. Окрім того, війна в цих текстах не є просто сюжетним тлом, а перетворюється на важливий тематичний компонент. Також звужується кількість реципієнтів для ознаки мелодрами «типові люди в типових обставинах»: вона, можливо, залишається актуальною для бійців-читачів натомість для некомпатантів війна не входить у межі повсякденного досвіду.

*Ідейний рівень.* Як правило, морально-дидактичні настанови в мелодрамі транслюються крізь призму сильних емоцій та хвилюючих подій. Таким є роман «Цуцик» – перший в сучасній українській військовій прозі твір, у якому події подаються з точки зору не людини, а тварини. Уже від народження цуцику не пощастило: він з'явився під час війни й гул канонади сприймає як щось звичне та заспокійливе. Але ці «бабахи» можуть бути ще й смертоносними, у чому невдовзі переконується собака. Його дорослішання та самостійні спроби пізнати світ могли би здатися кумедними, якщо б потрапили в «мирний» текст. Але простір, у якому живе цуценя, – це жорстоке середовище війни. Постійні втрати своєї «зграї», самовідданий захист Друзів ціною мало не життя, намагання зрозуміти оточуючих, щоб вижити, – усе це повністю виправдовує авторське жанрове визначення твору як антивоєнний роман. Адже у будь-якому конфлікті найменше на страждання заслуговують невинні – діти та тварини – але які, на жаль, страждають чи не найбільше. Такий прийом текстотворення дозволяє авторові, уникнувши прямої дидактичності, показати справжню суть кривавих людських ігрищ, що стають причиною приреченості невинних, і засудити російського загарбника, з вини якого останні втягнуті у військовий вир. В. Запека витворює в романі пронизливий світ дружби, відданості та любові. Ці риси людяності в здегуманізованому світі війни розкриваються якнайкраще й не підвладні страшній реальності.

Як зазначає Т. Журавльова, ґрунтом для появи жанру мелодрами став мелодраматизм – «естетичне явище, що експонує такі базові психологічні якості глядача, як-то: жага дивуватися, співпереживати. Поняття «мелодраматизм» насправді є ширшим, ніж уявлення про конкретний жанр. Укорінене в людській психіці, це явище має трансжанровий характер. Витоки мелодраматизму сягають незапам'ятних часів і є власне реакцією на природні емоційні потреби й запити людської свідомості, а ще більше підсвідомості»<sup>5</sup>. На важливості емоційної включеності, обстоюючи право на існування мелодрами, наголошує також Е. Бенлі: «Сльози публіки на виставах вікторіанської мелодрами потрапляють у категорію «гарно виплакати». Їх можна

---

<sup>5</sup> Tetiana, Zhuravlova, Reabilitatsiia melodramy v ukrainskii ekrannii kulturi, Studii mystetstvoznavchi 4 (2008), 98

охарактеризувати як очищення для простих душ, про яке говорив Аристотель. Скоріше за все, не горезвісне моралізаторство, а саме це очищення (катарсис) і є головною метою популярної мелодрами»<sup>6</sup>. У творі В. Запеки наявний саме мелодраматизм, який налаштовує читача на емоційне співпереживання.

Роман «Люди війни» Б. Гошка натомість має значну частку прямих морально-дидактичних настанов, які відповідають сучасному суспільному запиту в Україні. Так Максим Онищак переконаний, що багато проблем в країні спричинені соціальною нерівністю та постійною брехнею влади: «Народи не ворогують, ворогують політики, олігархи, бандити і тому подібне. Народ – це найбільша сила, тому «лідери» стараються тримати його біля себе для своєї безпеки, а в разі потреби надручити одних проти других, і все, головне не забувати вчасно плювати людям в очі»<sup>7</sup>. Це призводить до того, що система виявляється прогнилою на всіх рівнях: «Максим почувався невинуватим зрадником, він ненавидів військових командирів, які наживаються на нещасних солдатах, голодних багачів, які ніяк не нажеруться»<sup>8</sup>. Відповідно, вихід із такої соціальної ситуації хлопець бачить у дусі ліво-пролетарської ідеології: «Неодмінно прийде час помсти, і ми тоді почнемо карати! Ми забагато втратили, щоб це все так просто залишити. Зрадники українського народу, які заробляють мільйони на нашій крові, тією ж кров'ю будуть ригати!»<sup>9</sup>.

*Конфлікт і персонажі.* У романі «Люди війни» також наявні типові для мелодрами любовний конфлікт та трикутник. Вдома на Онищача чекає його дівчина Мар'яна, стосунки з якою тривають ось вже два роки. Проте злагоду між ними порушує несподіваний дзвінок від невідомого Богдана, який повідомляє, що вона тепер зустрічається з ним. Для підтвердження цього факту наводиться інтимна подробиця, що дає підставу Максиму різко розірвати стосунки. Хлопець навіть не намагається вислухати Мар'яну, одразу повіривши невідомому, і кидається в нові любовні взаємини з місцевою знайомою Настею. Таким чином, маємо стандартний для мелодрами сюжетний поворот. Окрім того, можна говорити про два любовні трикутники (Мал.1): перший з них (Максим – Мар'яна – Богдан) є, скоріше, псевдолюбовним, адже насправді дівчина залишається вірною Максиму, Богдан же тут функціонує як мелодраматичний негідник; другий (Максим – Настя – Мар'яна) з'являється в результаті попереднього й потребує подальшого розв'язання.

---

<sup>6</sup> Jerik, Bentli, Zhizn dramy (Moskva: Ajris-press, 2004), 228.

<sup>7</sup> Borys, Hoshko, Liudy viiny (Ivano-Frankivsk: Lileia-NV, 2018), 99

<sup>8</sup> Tamže, 140.

<sup>9</sup> Tamže, 236.

## Мал. 1.

Варто також відзначити і статичність цих персонажів. Максим упродовж тексту мужніє як воїн, проте в особистих стосунках він не еволюціонує: два роки для нього не стають підставою для довірливих взаємин і він різко їх розриває через звичайний наклеп, а потім через випадкову зустріч з Мар'яною відновлює, при цьому вже маючи стосунки з Настею – таким чином, можна констатувати емоційну інфантильність героя упродовж усього тексту. Мар'яна – героїня, яка через підступ страждає, але водночас залишається вірною своєму коханню й швидко пробаचाє Максиму і розрив, і зраду, не роблячи жодних висновків на майбутнє. Богдан – негідник, який усіма правдами й неправдами намагається завоювати дівчину, проте цей герой взагалі не виписаний, він з'являється як важлива сюжетна функція.

Конфлікт у романі «Цуцик» розвивається в гуманістичній площині. Тут увага зосереджується на загальнолюдських відносинах, а не любовній колізії (остання взагалі відсутня). Відповідно, усі персонажі більш пластичні, їхні ролі в сюжеті не мають чіткого позитивного чи негативного маркування. Навіть персонаж Баглюд (до речі, він має реальний прототип) – не стереотипний негідник, а людина з нестерпним характером, за що його й не люблять побратими.

Аналізуючи емоційний вплив мелодрами, Е. Бентлі говорить про жаль та страх як провідні переживання: «Ми співвідносимо себе з тими, кому загрожує небезпека; жалість, яку ми відчуваємо до них, є жалістю до самих себе; подібним чином ми розділяємо і їх страхи. Ми жаліємо героя мелодрами, тому що він потрапляє в жахливе становище, ми боїмося разом з ним ... Одного перерахування цих фактів достатньо для того, щоб відтворити драматичну ситуацію типової популярної мелодрами: чесноту переслідує порок, героя переслідує злочинець, героя та героїню оточує злий, ворожий світ»<sup>10</sup>. Оскільки в обох романах події розвиваються в умовах активних бойових дій, читач перебуває майже в постійному страху за головних героїв. Усвідомлення ж того, що війна не просто художній антураж, а відбувається в українській реальності, цей страх посилює і не дає можливості реципієнту сприймати текст як правдоподібну вигадку. Таким чином, не зважаючи на наявність структурних елементів мелодрами (Б. Гошко) чи значний мелодраматизм (В. Запека), ці тексти

---

<sup>10</sup> Jerik, Bentli, Zhizn dramy, 230-231.



прочитуються з іншою емоційною тональністю, аніж традиційна формульна мелодрама.

*Мелодраматичні сюжетні ходи.* Щасливий чи нещасливий випадок є шаблоном рушієм сюжету для формули мелодрами. І в романі «Люди війни», і в романі «Цуцик» наявні нещасливі випадки, які впливають на подальший перебіг подій. Проте й ця мелодраматична ознака має своє нюансування. Так саме нещасливий випадок позбавляє Максима потреби робити вибір між двома дівчатами: Настя гине під час обстрілу. Цуцик вдруге втрачає дім так само через трагічну загибель усієї людської родини в результаті потрапляння снаряду на подвір'я. Проте у комбатантському тексті ці випадки не є просто сюжетним кліше: і Настя, і родина мали прототипів, які дійсно трагічно загинули в такий спосіб. Таким чином, маємо включення реальних фактів у канву художнього тексту, а не ілюзію правдивості.

*Емоційна гіперболізація.* Виразна емоційна складова – одна з базових для мелодрами. Кожен з аналізованих письменників реалізує це в тексті по-різному. В. Запека використовує образи тварини і дитини, які *a priori* емпатичні, їхні поневіряння не зможуть залишити байдужим чи не кожного читача. Проте в романі «Цуцик» мова йде не стільки про емоційну маніпуляцію, скільки про вміння письменника створити образи-метафори, які допомагають осмислити трагедію війни, а сприйняття подій крізь призму відчуттів беззахисної істоти якраз і витворює потужний антивоєнний пафос твору. Не вдається автор і до почуттєвої гіперболізації. Навпаки, часто драматична напруга нівелюється гумористичним описом. Наприклад, нагнітання передчуття трагічної смерті бійця Віктора несподівано змінюється сміховою тональністю: «Віктор помирав. З кожною хвилиною життя полишало його ... В якусь хвилину відчув, що летить. Зрозумів, що непомітно для себе вмер, а зараз здіймається вгору, до небес. Зібрався з силами, трохи відкрив повіки. Зміг розгледіти щось металеве-сірого кольору над головою. Надто низько, надто близько. Здивувався цьому кольору незвичному, неприродному – Той Світ, в його уяві, мав бути чисто білого або зеленого кольору від яблучних дерев Раю. Ще здивувала лампочка, що світила боляче в очі. Яка на Тому Світі могла бути лампочка? Чудасія»<sup>11</sup>.

Якщо В. Запека не вдається до гіперболізації почуттів, то Б. Гошко, навпаки, часто використовує цей прийом: вже згадувані гнівні інвективи в бік соціальної несправедливості, моральні терзання Максима спочатку через нібито зраду Мар'яни,

---

<sup>11</sup> Vitalii, Zapeka, Tsutsyk (Zhytomyr: Vydavets O.O.Ievenok, 2019), 179.

а потім – через муки совісті від перебування в любовному трикутнику. Досить емоційно хлопець сприймає і власну недосконалість як бійця – намагання відповідати ідеальному образу спонукає хлопця виголошувати пафосні монологи.

Спільним для обох романів є щасливий фінал.

С. Філоненко наголошує на тому, що при дослідженні масової літератури важливим питанням є взаємодія жанру і гендеру. Така взаємодія проявляється в адресації певним категоріям читачів. Доволі часто в залежності від цього спостерігається упереджене ставлення до відповідних жанрів, з явним приниженням саме жіночої аудиторії. Над таким станом речей свого часу іронізувала ще В. Вулф: «Грубо кажучи, футбол та інші види спорту «важливі», а поклоніння моді, купівля одягу «банальні». І ці цінності неминуче переходять із життя в літературу. Ця книжка важлива, припускають критики, тому що в ній ідеться про війну. А це пуста книжка, тому що в ній ідеться про відчуття жінки у вітальні. Сцена на полі бою важливіша за сцену в крамниці – ця різниця цінностей існує в завуальованому вигляді всюди»<sup>12</sup>. С. Філоненко пропонує виокремити дві умовні групи масових жанрів: «адреналінові» (детектив, бойовик, горор, трилер) та «ендорфінові» (мелодрама, любовний роман, чикліт) – цей поділ корелюється зі стереотипами відносно цільової аудиторії реципієнтів. Відповідно, перша група задовольняє потребу в гострих відчуттях і адресується чоловікам, друга – в романтичних мріях і призначена для жінок<sup>13</sup>. Такий розподіл не є абсолютизованим, тим цікавіше поглянути на комбатантську мелодраму крізь його призму.

Роман В. Запеки через свій гуманістичний та антивоєнний пафос навряд чи має конкретну гендерну адресацію, адже містить універсальні категорії, а співпереживання, що його викликає мелодраматизм, властиве представникам обох статей. Оскільки головний герой роману Б. Гошка чоловік, він транслює традиційні патріархальні погляди, зокрема, це вимоги до того, якою має бути «правильна» жінка, щоб зробити цього чоловіка щасливим: вона обов'язково цнотлива («ідеал для чоловіка й ідол для жінок»), не має проявляти ініціативи у стосунках, бо це ознака гулящої («дівчина сама напросилась на так зване побачення з хлопцем, якого перший раз бачить, і не повія?»), непитуща («Мар'яна мучилась та кривилася, але таки допила [горілку]») тощо. Ці погляди підтримують і друзі-побратими Максима, дозволяючи жінкам існувати лише

---

<sup>12</sup> Sofiia, Filonenko, *Masova literatura v Ukraini: dyskurs/hender/zhanr* (Donetsk: LANDON-XXI, 2011), 190–191.

<sup>13</sup> Там же, 160–161.

в межах традиційної дихотомії «ідеальна дружина – відьма», свобода дій або ж варіації поведінки викликають лише афективний осуд: «Тепер такий час, що жінкам не потрібна честь, вигода – ось що їм треба. Мені сорок, але чому я ще не жонатий? А через таких лицемірних сучок, які на людях вдають з себе вірних дружин, а в ліжку з коханцями відверто плюють своїм чоловікам в душу»<sup>14</sup>. Вимоги патріархального суспільства тиснуть і на самого Максима: він має бути безстрашним і сильним воїном, не потурати своїм слабкостям, гідно (за маскулініними мірками) тримати себе в чоловічому колективі. Таким чином, з одного боку «Люди війни» містять багато компонентів жанру типової мелодрами, а з іншого – маємо сумніви у його власне феміній гендерній адресації, адже роман ретранслює суто чоловічий погляд на життя. Окрім того, в обох текстах мелодраматичні події відбуваються під час реальної війни, відповідно наявні як гострі переживання, так і задоволення від *happy end*-у. Отже, вже згадана маргіналізація мелодрами в даному випадку може спричинитися через воєнну тему (багато читачів висловлюють небажання читати такі твори), а не «жіночий» жанр, тобто переноситься із гендерної площини в тематичну і, можливо, навіть ідеологічну. З іншого боку, суміш елементів «ендорфінового» та «адреналінового» жанрів може сприяти розширенню читацької аудиторії.

Отже, проаналізований матеріал дає змогу констатувати, що письменники-комбатанти по-різному працюють з мелодраматичним компонентом у своїх текстах. Роман «Люди війни» Б. Гошка має ряд ознак формульної мелодрами: любовний конфлікт з обов'язковим трикутником, статичні персонажі з відповідними для цього жанру поведінковими кліше та гендерними стереотипами, морально-дидактичні настанови, гіперболізація емоцій, щасливий фінал. Натомість роману «Цуцик» В. Запеки притаманний більше мелодрамазм: письменник уникає жанрових кліше мелодрами, сильні ж емоції у читача викликає неодмінна емпатія до персонажів (маленькі цуцик і дівчинка). У той же час гумористичний компонент та щасливий фінал не дозволяє твору набути глибокого трагічного звучання драми. Відмінні риси обох ветеранських текстів – у тематичній площині: сюжетні події відбуваються в реаліях справжньої війни на сході України, а тому романи насичені правдою життя та дійсними фактами, переважна більшість персонажів має прототипів, відповідно нещасливі випадки стають не даниною мелодраматичній формулі, а авторською спробою розповісти читачу про трагедію. Усе перераховане нівелює ознаку умовної

---

<sup>14</sup> Borys, Hoshko, Liudy viiny, 123.

правдоподібності, притаманну некомбатантській мелодрамі. Окрім того, можна говорити про поєднання елементів «ендорфінового» та «адреналінового» жанрів, що унеможлиблює чітку гендерну адресацію проаналізованих романів.

### **Бібліографія**

Bentli Jerik, *Zhizn dramy* (Moskva: Ajris-press, 2004), 416.

Dzhon, Kavelti, *Izuchenie literaturnykh formul*, *Novoe literaturnoe obozrenie* 22 (1996): 33 – 64.

Filonenko Sofiia, *Masova literatura v Ukraini: dyskurs/hender/zhanr* (Donetsk: LANDON-XXI, 2011), 432.

Hoshko Borys, *Liudy viiny* (Ivano-Frankivsk: Lileia-NV, 2018), 254.

Hromiak Roman, Yurii Kovaliv, «*Melodrama*», в *Literaturoznavchyi slovnyk-dovidnyk* (Kyiv: VTs «Akademiiia», 1997), 752.

Kryvopyshyna Anna, *Zhanr suchasnoi melodramy: heneza, oznaky, typolohiia*, *Dyvoslovo* 8 (2012): 52–55.

Zakharchuk Iryna, *Militarna stratehiia sotsrealizmu*, *Slovo i chas* 10 (2006): 51–60.

Zapeka Vitalii, *Tsutsyk* (Zhytomyr: Vydavets O.O.Ievenok, 2019), 224.

Zhuravlova Tetiana, *Reabilitatsiia melodramy v ukrainskii ekrannii kulturi*, *Studii mystetstvoznavchi* 4 (2008): 96–103.

### **Abstract**

THE MELODRAMATIC COMPONENT IN MODERN UKRAINIAN  
COMBATANT PROSE

The article analyzes combatant novels, which have a melodramatic component. The subject of research are the novels "People of War" by Boris Hoshko and "The Pup" by Vitaly Zapeka.

The key features of melodrama as a genre of mass literature are highlighted, and the common and distinctive features of a novel are shown, depending on whether an author has combat experience or not. The method of comparative analysis is used for comparison.

The analysis has shown that combatant writers work differently with the melodramatic component in their texts. The novel by B.Hoshko has a number of features of melodramatic formula fiction: love conflict of an inevitable triangular shape, static characters with behavioural clichés and gender stereotypes, moral precepts, emphasis on emotions, happy endings. To the contrary, V. Zapeka's novel is full of melodramatism. The writer avoids genre clichés of melodrama, while readers have their source of emotions in the very characters, destined to provoke empathy (a little puppy and a girl). On the other hand, the humorous component and the happy ending do not allow the novel to acquire a deep tragic sound of drama. The distinctive features of both veteran texts derive from the setting rather than melodramatic formula expectations: the events are taking place in the realities of a real war in the east of Ukraine; therefore, the novels are full of truth of life and real facts. This eliminates the conventional likelihood which is inherent to the non-combatant melodrama. In addition, we may talk about the combination of elements of "endorphin" and "adrenaline" genres, which prohibits both novels to clearly address a certain gender.

**Keywords:** mass literature, formula, melodrama, melodramatism, combatant prose

#### **Коротка довідка про автора**

Рябченко Марина Миколаївна.

Кандидатка філологічних наук, асистентка кафедри історії української літератури, теорії літератури та літературної творчості Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Коло наукових інтересів: сучасна українська проза, особливості розвитку української літератури ХХ–ХХІ ст., авангардні тенденції в українській літературі, модернізм та постмодернізм в українській літературі, воєнна проза. Упродовж останніх чотирьох років літературознавиця досліджує воєнну прозу, яка активно розвивається в українській літературі. Результати дослідження оприлюднено в низці наукових статей та тематичних інтерв'ю у ЗМІ.

м. Київ, Україна

+38(066)141-05-02

marynariabchenko@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9349-9784>